

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 4 juni 1943 kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande över väckta motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 291 i första kammaren av herr *Johansson, Johan Bernhard, m. fl.*, och nr 419 i andra kammaren av herr *Magnusson m. fl.* hemställas, »att riksdagen i samband med behandlingen av proposition nr 228 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1944 års riksdag om sådana grundlagsändringar, som skulle vara ägnade att utfylla bristerna i den nuvarande lagstiftningen om statsfientliga sammanslutningar, främst då för att göra det möjligt att fråntaga ett upplöst partis riksdagsrepresentanter deras mandat och för att förbjuda ett upplöst partis tidningar att vidare utkomma».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt § 26 riksdagsordningen skall vad i allmän eller särskild lag stadgas därom att i vissa fall den som dömes till straff skall dömas förlustig allmän befattning eller vara obehörig att inträda i sådan befattning även äga tillämpning å riksdagsmannabefattning. Stadgandet hänsyftar i första hand på bestämmelsen i 2 kap. 18 § strafflagen, enligt vilken innehavare av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning, evad den beror av förordnande eller val, som dömes till straffarbete eller svårare straff, i regel skall dömas förlustig befattningen. Denna regel är tillämplig även å den, som blivit utsedd till innehavare av allmän befattning men ännu icke tillträtt densamma. Har någon blivit förvunnen till straff, som nyss sagts, må han icke på grund av senare företagen röstsammanräkning efter val, vilket ägt rum före domen, inträda i allmän befattning. Enligt 8 kap. 31 § strafflagen skall vidare vad i 2 kap. 18 § stadgas om förlust av allmän befattning och om obehörighet därtill ock gälla, där någon dömes till fängelse för brott, som avses i 8 kap., vilket handlar om förräderi och andra för rikets säkerhet menliga brott. I 3 § i 1940 års provisoriska lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m. föreskrives dessutom, att vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av allmän befattning och om obehörighet därtill även skall gälla,

Bihang till riksdagens protokoll 1943. 5 saml. 2 avd. Nr 15.

där någon dömes till fängelse enligt upplösningslagen, emedan han, efter det statsfientlig sammanslutning förklarats upplöst eller förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, fortsätter eller främjar fortsättningen av sammanslutningens verksamhet, såsom genom att deltaga i beslut eller bevista sammanträde för främjande av dess syfte eller genom att erlagga avgift eller tillhandahålla lokal eller redskap eller genom att bilda eller deltaga i sammanslutning, som uppenbarligen är avsedd att fortsätta den förbjudna verksamheten.

I § 6 tryckfrihetsförordningen föreskrives, att enligt stadganden i särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag må, då riket befinner sig i krig eller krigsfara, föreskrift meddelas om förhandsgranskning av tryckta skrifter och förbud mot införande i riket av sådana skrifter samt, då riket befinner sig i krig, också meddelas förbud mot utgivande av periodisk skrift. De närmare bestämmelserna i ämnet återfinnas i 1941 års lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara. — I detta sammanhang bör vidare erinras om att enligt upplösningslagen upplöst sammanslutnings egendom skall vara förverkad till kronan, såvitt ej Konungen och riksdagen annorlunda besluta.

Förslag, åsyftande en utvidgning av möjligheterna att beröva personer, som utövat statsfientlig verksamhet, deras offentliga uppdrag, ha redan tidigare underställts riksdagens prövning.

Sålunda hemställdes i motioner (I: 224 och II: 284) till 1940 års lagtima riksdag, att riksdagen för sin del såsom vilande måtte antaga sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar under närmare angivna betingelser automatiskt berövades offentliga uppdrag och tjänster. Konstitutionsutskottet anslöt sig i sitt utlåtande (nr 31) i ämnet till de synpunkter, som anförts av chefen för justitiedepartementet i ett den 4 juni 1940 inom andra kammaren avgivet interpellationssvar, däri bl. a. framhållits, att i den mån det kunde visas, att fiender till landets demokratiska samhällsskick gjorde sig skyldiga till gärningar, som strede mot gällande strafflag, de givetvis utan misskund skulle straffas, samt att de då också kunde i betydande omfattning förklaras förlustiga sina allmänna befattningar; detta gällde även riksdagsmannauppgifterna. Utskottet anförde vidare, att den i motionerna föreslagna grundlagsstiftningen till sina konsekvenser vore alltför svårbedömbär för att utskottet för det dåvarande skulle kunna tillstyrka en lagstiftning i motionernas syfte. Dessa avstyrktes därför av utskottet. — Fem reservanter inom utskottet hemställde däremot, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag om sådan ändring av grundlag och allmän lag, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart berövades offentliga uppdrag och tjänster samt att ett beslut om upplösning av sådan sammanslutning även skulle omfatta förbud

mot utgivande eller spridande av tidningar eller andra skrifter, som avsåge att främja sammanslutningens verksamhet. — Vid ärendets behandling i kamrarna stannade dessa i skiljaktiga beslut. Första kammaren biföll ett under överläggningen framställt yrkande, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till den då församlade riksdagen om sådan ändring av grundlag samt allmän lag, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga sammanslutningar omedelbart berövades offentliga uppdrag. Andra kammaren biföll däremot utskottets hemställan. Frågan hade sålunda förfallit.

Sedermera föreslogs i två vid 1942 års riksdag väckta motioner (I: 110 och II: 161) att riksdagsman, som vid den tidpunkt, då sammanslutningen blivit enligt upplösningslagen upplöst eller under loppet av de närmast föregående sex månaderna varit medlem av densamma eller ock under sistnämnda tid deltagit i eller främjat dess verksamhet, av den kammare han tillhörde skulle kunna förklaras förlustig sin riksdagsmannabefattning på hemställan av konstitutionsutskottet. Innehavare av kommunala förtroendeuppdrag, vilka på nyssnämnda sätt varit anknutna till dylik sammanslutning, skulle även ha förverkat dessa uppdrag. Frågan härom skulle prövas av vederbörande länsstyrelse. Konstitutionsutskottet (utlåtande nr 17) avstyrkte motionerna och kamrarna avslogo desamma. I sitt utlåtande i ämnet framhöll utskottet, att stora tekniska svårigheter otvivelaktigt vore förenade med utformandet av en lagstiftning på området och att motionärerna i sina textutkast icke heller hade lyckats övervinna dem. Utskottet anförde, att de föreslagna reglerna med lätthet skulle kunna kringgå samt att de icke innebure någon lösning av spørsmålet om efterträdare till den, som berövats sitt förtroendeuppdrag. Vad motionärerna anfört hade ej heller övertygat utskottet om att den väckta frågan lämpligen borde lösas på det av dem föreslagna sättet. Erfarenheterna från utlandet visade, att andra lösningar ingalunda borde anses uteslutna. Utskottet ansåg sig också av ett uttalande av statsministern i remissdebatten den 17 januari 1942 kunna utgå från att det föreliggande spørsmålet alltjämt vore föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

Statsministern hade i sitt berörda anförande, som sedermera till väsentlig del kom att ingå såsom chefens för justitiedepartementet uttalande i den till 1942 års riksdag avlåtna propositionen (nr 27) med förslag till lag om ändring i vissa delar av 8 kap. strafflagen m. m., bl. a. framhållit, att för att ett inskridande enligt upplösningslagen helt skulle fylla sitt ändamål erfordrades ytterligare åtgärder, innebärande en sådan inskränkning i de av författningen garanterade allmänna fri- och rättigheterna, att de måste väcka betänksamhet. En straffskärpning i nämnda kapitel i strafflagen vore ett led i bekämpandet av den samhällsskadliga verksamheten. Åtgärder övervägdes också för en effektivare övervakning av vissa tidningar och för ett snabbare ingripande mot dessa i förekommande fall, varjämte en förstärk-

ning av polisen hade ägt rum och frågan om ytterligare sådan kunde övervägas. Spörsmålet om att tillgripa mera vittgående mått och steg torde bli beroende på huruvida de tillämpade åtgärderna komme att visa sig tillfyllest.

Utskottet. De föreliggande motionerna åsyfta genomförande av sådana grundlagsändringar, som skulle komplettera den nuvarande provisoriska lagstiftningen mot statsfientliga sammanslutningar, främst genom beredande av möjlighet att framtaga ett upplöst partis representanter deras mandat i riksdagen och att förbjuda partiets tidningar att vidare utkomma. Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har detta spörsmål redan varit föremål för omprövning såväl inom regeringen som inom riksdagen. Av de uttalanden från regeringshåll, för vilka utskottet i det föregående redogjort, framgår emellertid, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet fäst på berörda fråga. Med hänsyn härtill finner utskottet anledning ej föreligga att tillstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning och förslag i motionernas syfte.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 juni 1943.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar *Hallén, Andersson i Ovanmyra**, *Sandegård, Holmström**, *Källman, Per Andersson, John Gustavson, Anders Andersson, Elmgren**, *Oskar Mattsson, Caap, Albertsson**, *Fast**, *Nilsson i Göteborg**, *Fält, Jonsson i Haverö**, *Nilsson i Norrlångträsk, Hoppe*, Kyling** och *Sefve**.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Andersson* i Ovanmyra, *Holmström*, *Per Andersson*, *John Gustavson*, *Caap*, *Kyling* och *Sefve*, som ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Bibehållandet av 1940 års beredskapslagstiftning mot statsfientliga sammanslutningar framstår för utskottet som ett vitalt samhällsintresse så länge farorna för vårt lands yttre frihet kvarstå och inre sammanhållning sålunda mer än någonsin är nödvändig. Om upplösningslagens giltighetstid förlänges, synes det emellertid behövt att giva denna lag en komplettering, som gör det möjligt att helt och fullt ernå syftet med en upplösningsåtgärd. 1940 års lag har dock en begränsad räckvidd. Den ger ingen möjlighet att avhända medlemmar, som tillhöra eller strax före upplösningen tillhört ett upplöst parti, deras mandat i riksdagen eller andra offentliga organ. Den anvisar ej heller någon möjlighet att förbjuda utgivandet av tidningar, som verka för ett sådant parti eller dess syften. Så länge konstitutionella medel att komma tillrätta med dessa förhållanden icke finnas, måste lagstiftningen delvis bli illusorisk. Såsom det anförts i motionen, kunna vissa av dessa bristfälligheter i lagstiftningen ej avlägsnas utan ändringar i riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen. Då 1944 års riksdag är den sista i andrakammarperioden och de behövliga grundlagsändringarna böra definitivt genomföras under nästa riksdagsperiod, tillstyrker utskottet motionärernas förslag om skyndsam utredning. Helst bör denna taga sikte på alla offentlighetsrättsliga spørsmål, vilkas lösning kan ha betydelse för att ett beslut om statsfientliga sammanslutningars upplösning skall bli så effektivt, att någon fortsatt offentlig verksamhet från deras sida icke skall kunna pågå i skyddet av en bristfällig lagstiftning på detta område.

Utskottet hemställer därför,

att riksdagen med anledning av motionerna I:291 och II:419 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till 1944 års riksdag om sådana grundlagsändringar, som erfordras för att komplettera den nuvarande beredskapslagstiftningen angående statsfientliga sammanslutningar i syfte att göra denna lagstiftning effektiv.»
